

майном або іншими предметами спеціального призначення, але й те, що вони можуть вчинятися не тільки з корисливих мотивів.

Особливим видом шахрайства відповідно до КК України є передбачене ст. 222 КК шахрайство з фінансовими ресурсами, диспозиція якої має такий зміст: «Надання громадянином-підприємцем або громадянином – засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцево самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак злочину проти власності».

На відміну від вищезрозглянутих складів шахрайства, склад шахрайства з фінансовими ресурсами не містить ознак заволодіння будь-яким майном, навпаки, відповідно до його ознак зміст «шахрайства» включає лише надання неправдивої інформації при відсутності ознак злочину проти власності. Такий зміст складу злочину, передбаченого ст. 222 КК, викликає сумнів у доцільності і коректності використання у назві статті терміна «шахрайство», оскільки навряд чи такі дії можна віднести до шахрайства у традиційному його розумінні. Але це питання потребує окремого розгляду у наукових публікаціях.

На підставі викладеного слід зробити висновок, що відповідно до положень чинного КК України шахрайство можна розглядати у трьох розуміннях – вузькому (власному), широкому та найбільш широкому. Шахрайство у вузькому (власному) розумінні включає заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою і передбачається ст. 190 КК; шахрайство у широкому розумінні включає також заволодіння спеціальним майном та іншими предметами спеціального призначення, що передбачено ст. 262, 289, 308, 312, 313, 357, 410 КК; шахрайство у найбільш широкому розумінні включає також шахрайство з фінансовими ресурсами, яке передбачене ст. 222 КК України.

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь, 2007.
2. Ожегов С.І. Словарь русского языка: Ок. 57000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 17-е изд., стереотип. – М., 1985.
3. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 10 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973 – 2011 рр.): станом на 26 вересня 2011 р. / Упоряд.: Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, В.І. Тютюгін. – Х., 2011. – С. 419-430.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, С.В. Фесенка. – 2-е вид., перероб. та доп. – К., 2008.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 6-те вид., перероб. та доп. – К., 2009.
6. Смелянов В.П. Кваліфікація злочинів проти власності: Навч. посібник. – Х., 1996.

Надійшла до редакції 28.11.2011

МИРОНЮК С.А., ад'юнкт
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.77

ЗАВДАНА ШКОДА ЯК ОЦІНОЧНА КАТЕГОРІЯ УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ ТА ПОШКОДЖЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА

Досліджено об'єктивну ознаку умисного знищення або пошкодження чужого майна – завдану шкоду та висловлено окремі пропозиції щодо визначення критеріїв оцінки завданої шкоди в результаті умисного знищення або пошкодження чужого майна та її врахування при встановленні кримінальної відповідальності.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, злочин, умисне знищення або пошкодження майна, об'єктивна сторона, завдана шкода, великий та особливо великий розмір шкоди.

Исследуется объективный признак преднамеренного уничтожения или поврежде-

ния чужого имущества – причиненный ущерб и разрабатываются отдельные предложения относительно определения критериев оценки причиненного ущерба в результате преднамеренного уничтожения или повреждения чужого имущества и его учета при установлении уголовной ответственности.

Ключевые слова: уголовная ответственность, преступление, преднамеренное уничтожение или повреждение имущества, объективная сторона, причиненный ущерб, большой и особо большой размер ущерба.

The scientific article is devoted research of objective sign of intentional elimination or damage of stranger property – the inflicted harm, and development of separate suggestions in relation to determination of criteria of estimation of the inflicted harm as a result of intentional elimination or damage of stranger property and its account at establishment of criminal responsibility.

Keywords: criminal responsibility, crime, intentional elimination or damage of property, objective side, inflicted harm, large and especially largeness of harm.

Постановка проблеми полягає у необхідності з'ясування завданої шкоди як оціночної категорії умисного знищення або пошкодження чужого майна. *Метою статті* є визначення впливу розмірів завданої шкоди в результаті вчинення умисного знищення або пошкодження на кваліфікацію такого діяння та встановлення міри кримінальної відповідальності. *Предмет дослідження* становлять критерії оцінки завданої шкоди в результаті вчинення умисного знищення або пошкодження чужого майна.

За своєю конструкцією склад злочину, передбачений ст. 194 – умисне знищення або пошкодження майна, є матеріальним, тобто обов'язковими ознаками його об'єктивної сторони є заподіяння цим діянням великої шкоди і причинний зв'язок між діянням та заподіяною шкодою. В юриспруденції розрізняють моральну та матеріальну шкоду. Наслідком же умисного знищення або пошкодження чужого майна є заподіяння матеріальної шкоди, яка, у свою чергу, поділяється на реальну шкоду та шкоду у формі втраченої вигоди (неотриманих доходів) [1].

Автори науково-практичного коментаря КК України за редакцією М.І. Мельника, М.І. Хавронюка вважають, що при визначенні шкоди повинні враховуватись лише реальні матеріальні збитки, упущена вигода до уваги братися не повинна [2, с. 491]. Такої позиції дотримуються органи кримінальної юстиції, посилаючись на офіційне тлумачення даної норми закону Постановою Пленуму ВСУ від 06.11.2009 р. [3]. В той же час ми підтримуємо думку окремих вчених щодо необхідності врахування при визначенні шкоди у великих розмірах у разі вчинення умисного знищення або пошкодження чужого майна не лише реальної шкоди, але й втраченої вигоди (неотриманого прибутку) [4, с. 23; 5, с. 63]. Яскравим прикладом такої необхідності і доцільності є кримінальна справа № 1234-09, порушена стосовно гр. Б. за вчинення умисного знищення чужого майна, що виразилось у приведенні в непридатний для споживання стан (знищення) молочної продукції підприємства молокозаводу «Добриня» шляхом пошкодження технологічного обладнання одного із промислових холодильників, здійсненого із помсти за невчасну виплату заробітної плати [6]. При обрахуванні збитків, завданих злочинними діями гр. Б., бралася до уваги виробнича (затратна) вартість втраченої молочної продукції, а не відпущена вартість цієї продукції, за якою підприємство реалізовувало її торговельним організаціям, хоча встановити розміри втраченої (неотриманої) вигоди було нескладно. Очевидно, визначення розміру втраченої, а іноді й неотриманої вигоди в окремих випадках є складним і певною мірою потребує витрат часу та ресурсів у кримінальному судочинстві, але необхідність її врахування для вірної кваліфікації злочинного діяння не викликає сумнівів.

Шкода у великих розмірах – ознака, яка стосовно умисного знищення або пошкодження майна раніше, до внесення змін до КК України згідно із Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15 квітня 2008 р., була оціночною і визначалася у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин справи (вартості майна, обсягу, кількості предметів, значущості його для власника, матеріального становища потерпілого тощо) [7, с. 123]. Виходячи із законодавчого визначення значної шкоди як кваліфікуючої ознаки у ряді інших злочинів проти власності (п. 2 примітки до ст. 185), зазначалось, що шкода у великому розмірі у складі умисного знищення або пошкодження майна могла бути визнана тоді, коли цим злочином спричинено матеріальні збитки приблизно на суму, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Але після внесення змін до КК України згідно із Законом України «Про внесення змін до Кри-

мінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15 квітня 2008 р. шкода у великих розмірах як ознака стосовно умисного знищення або пошкодження майна набула законодавчого закріплення [8]. Тому під великими розмірами відповідно до чинного законодавства (визначено у п. 3 примітки до ст. 185 КК України) стосовно умисного знищення або пошкодження майна слід розуміти злочин, що вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину. Починаючи з 2007 р. ця сума змінювалась у сторону збільшення – 52750 грн.; у 2008 р. – 64375 грн.; у 2009 р. – 75625; у 2010 р. – 108625 грн.

Чітке визначення оціночних критеріїв розміру великої шкоди як у ст. 194 КК, так і в інших статтях, які передбачають кримінальну відповідальність за злочини проти власності, породжує низку дискусій серед науковців та практиків і певні невдоволення в суспільстві. Дискусії щодо доцільності визначення оціночних критеріїв завданої шкоди в результаті вчинення злочинів проти власності були викликані прийняттям 22 травня 2003 р. Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» [9]. У п. 22.5 ст. 22 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22 травня 2003 року № 889-IV визначено: «якщо норми інших законів містять посылання на неоподатковуваний мінімум, то для цілей їх застосування використовується сума у розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства у частині кваліфікації злочинів або правопорушень, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги». З огляду на аналіз норм вищевказаного закону, а саме п. 22.4 ст. 22, один розмір податкової соціальної пільги у 2011 р. визначається в розмірі 50 % від мінімальної заробітної плати (у розрахунку на місяць), встановленої законом на 1 січня звітного податкового року. Таким чином, з урахуванням мінімальної заробітної плати, розмір якої встановлений на 1 січня 2011 р. Законом України «Про державний бюджет України на 2011 рік» [10] на рівні 947 грн., кримінальна відповідальність як за крадіжку, вчинену у великих розмірах, так і умисне знищення або пошкодження чужого майна у 2011 р. настає, якщо вартість майна буде перевищувати розмір 473 грн. x 250, тобто складати 118250 грн. В іншому разі кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження чужого майна наступати не буде. Також тут доречно вказати, що й адміністративна відповідальність за умисне знищення або пошкодження чужого майна відсутня, крім того майна, яке знаходиться під спеціальною охороною держави, зокрема пошкодження газопроводів – ст. 103-2 КУпАП; потрава посівів – 104 КУпАП; пошкодження залізничних переїздів – 139 КУпАП; знищення або пошкодження зелених насаджень – 153 КУпАП [11].

У зв'язку з цим абсолютно адекватною та доречною в більшості випадків є негативна реакція громадськості на запровадження таких змін до кримінального законодавства. Зокрема, щодо визначення в якості оціночної одиниці завданої шкоди соціальної податкової пільги. Так, фахівці у галузі кримінального та адміністративного права Е. Демський та М. Тітов зазначають, що якщо законодавець вважає за доцільне декриміналізувати деякі злочини, то це можна було зробити шляхом установлення більших розмірів неоподаткованих мінімумів доходів громадян для кваліфікації злочинів проти власності такими, що завдали великої шкоди, наприклад 1000 раз, а не звертаючись по допомогу до податкових соціальних пільг [12, с. 9]. Практичні працівники також вказують дійсні та можливі негативні наслідки запровадження таких змін до законодавства. Так, суддя А. Гончар звертає увагу на надмірну гуманізацію кримінального законодавства, з одного боку, і зневажливе ставлення до потерпілої особи – з іншого. Адже як слідчий, прокурор мають пояснити потерпілій особі, яка, наприклад, отримує заробітну плату в розмірі 2000 грн., що умисне пошкодження її майна – автомобіля на суму в 40000 грн. – не є підставою притягнення установлених осіб до кримінальної відповідальності» [13, с. 8].

На нашу думку, гуманне ставлення до осіб, що скоїли злочини, – це добре, але, з іншого боку, у ситуації економічної нестабільності, коли більша частина населення знаходиться за межею бідності, – це розкіш. До того ж необхідно дати відповідь на запитання, хто більше потребує гуманного ставлення до себе: особа, що скоїла злочин, чи особа, що потерпіла від злочину і злочинця? На нашу думку, особа потерпає від злочину тричі: по-перше, при самому скоєнні щодо неї злочину; по-друге, під час досудового слідства і розгляду справи в суді, коли потерпіла особа повинна ходити на виклики і переживати під час слідчих і судових дій цей злочин знову і знову, а також витрачати час і, будемо відверті, певні кошти, які б могла заробити; по-третє, потерпілий – це платник податків і за свої кошти, сплачуючи ці податки, годує й одягає того самого злочинця. Тепер ми можемо додати ще й четверте – гуманізацію. Винна особа, проникаючи до помешкання потерпілої особи з метою викрадення майна, знищує майно, сума якого менша 250 неоподаткованих мінімумів доходів

громадян (0,5 розміру податкової соціальної пільги), наприклад 4000 грн., і викрадає майно, наприклад, на суму в 1000 грн. Злочинець не буде нести кримінальної відповідальності за умисне знищення майна, слідчим буде винесена постанова про відмову в порушенні кримінальної справи за ч. 1 ст. 194 ККУ і, як наслідок, за кримінальною справою не буде розглянуто позов про відшкодування матеріальної шкоди за знищене майно. Потерпілий, якщо схоче, повинен буде подавати цивільний позов, розгляд якого буде ускладнений, якщо винній особі за вироком суду буде призначено покарання у вигляді позбавлення волі і її буде етаповано до міста виконання покарання. Чи гуманно це стосовно потерпілого?

В якості підсумку проблематики визначення критеріїв шкоди, заподіяної в результаті вчинення злочинів проти власності взагалі і умисного знищення або пошкодження чужого майна зокрема, доцільним, на нашу думку, є підтримання пропозицій, висловлених окремими науковцями та практиками, які зводяться до необхідності негайного створення міжвідомчої робочої групи (Верховної Ради України, Верховного Суду України, Генеральної прокуратури України, Міністерств внутрішніх справ та юстиції України) з метою здійснення необхідного аналізу та вироблення єдиної позиції щодо визначення критеріїв оцінки завданої шкоди в результаті вчинення злочинів та правопорушень проти власності [14, с. 58; 15, с. 23; 16, с. 5-6].

При визначенні критеріїв оцінки завданої шкоди в результаті умисного знищення або пошкодження чужого майна слід враховувати також зарубіжний досвід регулювання цього питання. Зокрема, ці проблеми вирішені в інших країнах, а саме в Кримінальних кодексах республік Білорусь, Казахстану та Грузії, в примітці до розділу злочинів проти власності, де визначено загальні для всього розділу розміри шкоди у великих та особливо великих розмірах. У Кримінальному кодексі Республіки Білорусь зазначено, що заподіяння шкоди у великих розмірах – це шкода, яка у 250 і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян, а в особливо великих розмірах – 1000 і більше. В Кримінальному кодексі Республіки Казахстан зазначено великий розмір шкоди – 500 і більше місячних заробітних плат на момент вчинення злочину. У Кримінальному кодексі Грузії розмір заподіяння шкоди у великих розмірах визначений більше 10 тис. ларі (національна валюта Грузії). [17, с. 125]. У Кримінальному Кодексі Польщі в якості визначення завданої шкоди умисним пошкодженням та знищенням майна слугує одиниця не менше ніж 200 мінімальних місячних винагород (у порівнянні з вітчизняним мінімальним рівнем заробітної плати) [18].

Для вирішення проблемних питань ст. 194 КК України стосовно визначення розміру заподіяної шкоди внаслідок умисного знищення чи пошкодження чужого майна, на нашу думку, потрібно: по-перше, визначити в якості оціночного критерію вартості знищеного або пошкодженого майна одиницю неоподаткованого мінімуму доходів громадян як єдиної стабільної оціночної категорії, а її розмір, що є достатнім для порушення кримінальної справи за ст. 194 КК, визначити в якості категорії «значна шкода», тобто у розмірі 1000 і більше неоподаткованих мінімумів доходів громадян (17x1000 = 17000 грн.). Це буде відповідати реальному рівню соціального забезпечення населення в Україні та надасть уніфікований характер у разі притягнення до кримінальної відповідальності за сукупністю ст. 185 та 194 КК України. По-друге, слід встановити загальну норму адміністративно-деліктного законодавства за умисне знищення або пошкодження чужого майна, що не завдало значної шкоди. По-третє, визначити в якості критеріїв оцінки завданої в результаті умисного знищення або пошкодження чужого майна не лише критерії вартісної оцінки майна й матеріальний (майновий) стан фізичної особи, фінансовий стан юридичної особи, а також значущість втраченого або пошкодженого майна для власника та втрачену вигоду (неотриманий прибуток). До речі, слід зазначити, що позитивний досвід у визнанні даних критеріїв визначальними при кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна існує в практиці притягнення до кримінальної відповідальності за законодавством Російської Федерації і зумовлений вимогами п. 7 Постанови № 5 Пленуму Верховного Суду Російської Федерації від 25 квітня 1995 р. [19]. Необхідність визнання даних критеріїв як оціночних при кваліфікації діяння, передбаченого ст. 194 КК України, овикликана необхідністю практики. Так, у результаті крадіжки майна з квартири гр. К. крім викраденого було знищено та пошкоджено майно, яке представляє значну особисту, культурну, історичну, духовну та родинну цінність для його власника (художня картина (автопортрет), яка була написана батьком гр. К. та подарована йому незадовго до смерті першого; іменний годинник, подарований Президентом України за заслуги перед народом України під час виходу на наукову пенсію, та ін.).

За фактом цього діяння слідчим відділом Жовтневого РВ ДМУ УМВС України в Дніпропетровській області було порушено кримінальну справу за ч. 3, 4 ст. 185 КК та ч. 1 ст. 194 КК Украї-

ни. Здійснена експертиза вартості цих предметів складала 5000 грн., тобто менше ніж шкода у великих розмірах, достатня для порушення кримінальної справи за ч. 1 ст. 194 КК України. У зв'язку з цим провадження кримінальної справи за ч. 1 ст. 194 КК України було припинено.

Однак втрата речей, які було знищено та пошкоджено, являє для їх власника не те щоб значну, особливо значну чи у великих розмірах шкоду, а неоціненну шкоду (про що ним було викладено в заяві за фактом вчинення злочину) [20].

Таким чином, провадження кримінальної справи за ст. 194 КК України зайшло в так званий «глухий кут», оскільки законодавчо передбачених підстав для подальшого її розслідування не було, залишились тільки вагомні моральні, особисті, але не правові аргументи.

Як ми пересвідчилися, на сьогодні існують значні прогалини в законодавчому визначенні критеріїв оцінки завданої шкоди в результаті умисного знищення та пошкодження чужого майна. Тому особливого значення набувають тлумачення цієї правової категорії, які здійснюються в двох напрямках: офіційному, що надає Верховний Суд України у Постановках Пленуму ВСУ, та неофіційному (аутентичному), що висловлений фахівцями (науковцями та практиками).

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України. – К., 2004.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К., 2009.
3. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 лист. 2009 р. № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0007700-81>.
4. Хабаров А.В. Преступления против собственности: влияние гражданско-правового регулирования: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Тюмень, 1999.
5. Файзрахманова Л. М. Уголовная ответственность за уничтожение или повреждение чужого имущества по УК России: Дис. ... канд. юрид. наук. – Ижевск, 2002.
6. Кримінальна справа № 1234-09 р. // Архів Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області.
7. Про судову практику у справах про корисні злочини проти приватної власності: Постанова Пленуму ВСУ №12 від 25 грудня 1992 р. // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / За заг. ред. В.Т. Маляренка; Упоряд. П.П. Пилипчик. – К., 2007.
8. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: Закон України від 15 квіт. 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=270-17>.
9. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22 травня 2003 р. № 889-VI // ВВР. – 2003. – № 37. – Ст. 308.
10. Про державний бюджет України на 2011 рік: Закон України.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. // ВВР УРСР. – 1984. – № 51. – С. 1122.
12. Демський Е., Тітов М. Адміністративна відповідальність за дрібне викрадення чужого майна: проблеми кваліфікації // Юридичний вісник України. – 2005. – № 42. – С. 9.
13. Гончар А. Революция, или как воровать и бесчинствовать безнаказанно // Юридическая практика. – 2006. – № 7. – С. 8.
14. Соболев М.Г., Філей Ю.В. Часткова декриміналізація окремих злочинів проти власності: загальнотеоретичний аналіз // Влада і суспільство: проблеми взаємодії: Всеукр. наук.-практ. конференція. – Запоріжжя, 2005. – С. 58-61.
15. Огородник А. «Значна шкода» як оціночне поняття у складах злочинів проти індивідуальної власності громадян // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 3. – С. 23-24.
16. Хавронюка М. Термінологічні вади нового Кримінального кодексу України // Право України. – 2003. – № 5. – С. 5-10.
17. Хавронюк М. Загальні службові злочинні діяння: особливості їх визначення у кримінальних законах європейських держав // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 4. – С. 124-128.
18. Уголовный кодекс Республики Польша / Пер. с польск. Д.А. Барилевич. – СПб., 2001.
19. О судебной практике по делам о нарушении правил пожарной безопасности, уничтожении или повреждении имущества путем поджога либо в результате неосторожного обращения с огнем: Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 5 июня 2002 г. № 14.
20. Архівні матеріали діяльності судів загальної юрисдикції Дніпропетровської області у 2009 р. // Архів Апеляційного суду Дніпропетровської області.

Надійшла до редакції 24.11.2011

